

Stockholm 2 december 2025

KLYS remissyttrande över Region Uppsalas kulturplan för 2027-2030 (Dnr: KN2024-00048)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Region Uppsalas förslag till ny kulturplan för perioden 2027-2030 (dnr: KN2024-00048) och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter.

1 Inledning och sammanfattning av KLYS synpunkter

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska politiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, till exempel konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs numera både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka. KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

Generellt om Region Uppsalas kulturplan

- På det stora hela ger denna kulturplan ett blandat intryck. Det är utförligt och mestadels kompetent skrivet. Beskrivningen av länets nuläge är omfattande och informativ, vilket vi uppskattar. Ambitionen att möjliggöra kultur i hela länet är tydlig och värdefull.
- Samtidigt framstår planen som allmängiltigt pratig om kulturlivet, och bitvis språkligt komplicerad med ibland långa och svårnavigerade resonemang. Engelska ord används återkommande där svenska begrepp borde vara att föredra. Detta gör dokumentet mindre tillgängligt än det skulle kunna vara.
- Också själva innehållsstrukturen, med en i våra ögon bakvänd avsnittsordning, försvårar för läsaren. Vi tror att planen skulle tjäna på att placera avsnitten 5 och 6 tidigare i dokumentet, före avsnittet om verksamhetsområdena.
- Vi ser också ett behov av en genomgående översyn av begrepp och benämningar. Exempelvis används utövare, verksamheter, fria grupper, kulturskapare och professionella högst varierande, vilket skapar inkonsekvens och otydlighet.

- Vi uppskattar regionens kulturskaparråd, men det saknas transparens kring hur regionen har arbetat med rådet; hur professionella kulturskapare involverats i processen och hur deras inspel påverkat resultatet, samt hur rådet ska användas i uppföljande arbete.
- I det mesta är det en utmärkt saklig tydlighet i avsnitt 2 om vad Region Uppsala vill.
- Regionens prioriteringar i avsnitten om de olika verksamhetsområdena är ofta värdefulla i sak, men de framstår ibland som allt för svepande. Konstområdesutveckling är komplext och en fyraårsperiod relativt lång, vilket gör somligt så övergripande att det inte säger mycket. Mer konkretion vore önskvärt.
- Oklart hur regionen ser på kulturens egenvärde och konstnärlig frihet i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som kultur och hälsa, hållbarhetsfrågor, Agenda 2030 och näringspolitiska perspektiv på kulturella och kreativa branscher.
- KLYS välkomnar att Region Uppsala uttalar att den “ska stärka förutsättningarna för de aktiva kulturskaparna i länet” och “stödja insatser som höjer kompetensen inom upphovsrättsliga frågor samt AI”. Vi förutsätter att kulturskaparrådet involveras i arbetet.

2 Begrepp och definitioner

Begreppen kulturskapare och konstnär

KLYS förespråkar generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. KLYS förespråkar också, liksom Konstnärsnämnden, den breda definitionen av ordet *konst*, och att begreppet *konstnär* – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnärer*.

I Region Uppsalas kulturplan ser vi ett behov av en genomgående översyn av begrepp och benämningar. Det finns inkonsekvenser i begreppsanvändningen för professionella kulturskapare och kulturaktörer. Exempelvis används begrepp som konstnärer, utövare, verksamheter, fria grupper, kulturskapare, teaterskapare och professionella väldigt varierande på ett otydligt sätt. KLYS ser helst att begreppet ”professionell kulturskapare” används genomgående i planen.

Kulturell mångfald

Vi välkomnar att Region Uppsala lyfter *Unescos mångfaldskonvention*¹ från 2005. Planen skulle kunna kompletteras med konstområdesövergripande skrivningar om vad regionen särskilt vill framhålla i det konkreta arbetet för att främja kulturell mångfald i Region Uppsala, dvs. en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden.

¹ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

3 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS välkomnar att Region Uppsala sedan flera år tillbaka har ett formellt och löpande sammankallat konstområdesövergripande samråd med professionella kulturskapare som representerar sina konstområden i regionen. Det vi skulle önska i planen är en större tydlighet kring hur samrådet arbetar i sak kopplat till framtagande och uppföljning av kulturplanen.

Planen skulle kunna kompletteras med skrivningar i fotnoter eller bilagor där det framgår i vilken grad yrkesverksamma företrädare för de olika konstområdena har fått komma till tals i dialogarbetet inför framtagandet av planen – vilka från det professionella fria kulturlivets aktörer i regionen som har kallats till och deltagit i regionala dialogmöten inom olika konstområden, och under vilken tidsperiod som detta har skett.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan².
- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*³. Rekommendationerna uppdaterades och höjdes 2024.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapares synpunkter måste beaktas.

4 Regionens kulturpolitiska mål och prioriteringar

Region Uppsalas kulturplan för 2027-2030 presenterar tre övergripande perspektiv med olika huvudmål och -inriktningar: en nyskapande region (konstarterna), en region för alla (människan) och en växande region (platsen). Målen ska bidra till en social och kulturell hållbarhet i Uppsala län. Regionen kallar huvudmålen för ”strävansmål”, dvs vad som eftersträvas inom regionens kulturpolitik kopplat till de nationella kulturpolitiska målen. Utifrån dessa tre perspektivs mål formulerar regionen olika prioriteringar inom verksamhetsområdena. Prioriteringar bryts under perioden ner till konkreta åtgärder i Region Uppsalas årliga handlings- och verksamhetsplaner.

² http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

³ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

KLYS välkomnar att regionens ovanstående mål kopplas till viktiga konstnärspolitiska ambitioner, och att centrala begrepp som konstnärlig frihet, armlängds avståndsprincipen, kulturens roll i demokratin och kvalitet och kompetens framhålls väl. Dessa goda ambitioner väcker dock frågor om både utvecklingen av en relevant och löpande dialog med kulturlivets yrkesverksamma över lag och med kulturskaparrådet i sig, och finansieringen samt vilken resursfördelning som måste göras.

Vad får eventuellt stryka på foten och vad kommer med säkerhet att genomföras i Uppsala läns regionala kulturpolitik under planperioden? KLYS ser fram emot att få veta mer om dialogarbetet kopplat till årliga handlings- och verksamhetsplaner i anslutning till regionens mål och prioriteringar.

Kulturens egenvärde, konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd

En av de viktigaste frågorna för KLYS är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Konsten ska stå fri från politiska viljor och konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas. Principen säger att konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur inte ska göras av den politiska sfären, utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. Principen är viktig att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.

KLYS välkomnar att Region Uppsala i sin kulturplan tydligt framhåller vikten av att värna om konstnärlig frihet, samt lyfter fram armlängds avståndsprincipen. Detta går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁴

Ett i sammanhanget inspirerande exempel är Region Kronoberg som 2023 lät göra en extern utredning av hur principen tillämpas internt i organisationen. Det är något vi vill uppmuntra även Region Uppsala att göra under den kommande kulturplanperioden.

En viktig fråga som kulturplanen borde ge mer svar kring är hur regionen avser att arbeta under den kommande fyraårsperioden för att ovillkorligen upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig frihet i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som kultur och hälsa, hållbarhetsfrågor, Agenda 2030 och näringslivsutveckling inom kulturella och kreativa branscher. (Se vidare i avsnitt 5 nedan.)

5 Kulturskarpares villkor och regional konstnärspolitik

Som vi konstaterade i avsnittet ovan sätter vi stort värde på att regionen framvisar tydliga konstnärspolitiska ambitioner i förslaget till ny kulturplan. KLYS välkomnar särskilt det uttalade regionala målet om att utveckla förutsättningar för kulturskapande, samt att värna om konstnärlig frihet.

Vi vill påminna om vikten av att regionen i handlingsplaner och andra dokument tydliggör hur, och vem som i praktiken ska ta huvud- respektive delansvar för att goda förutsättningar skapas.

⁴ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

Kulturskapares ekonomiska villkor och avtal

Region Uppsala har som målsättning att stärka förutsättningarna för kulturskapare. Villkor för bild- och formkonstnärer beskrivs relativt ingående jämfört med andra konstområdets yrkesvillkor. KLYS saknar i planen övergripande redogörelser för vad kulturskapares ekonomiska villkor handlar om i sak när det gäller olika sorters avtal och ersättningsnivåer. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker – något som borde förtydligas och förklaras i planen med konstområdesövergripande redogörelser för kulturskapares arbetsvillkor i Uppsala län.

Även om kulturplanen kopplas till årliga, mer specifika planeringsdokument bör en flerårig kulturplan i alla fall nämna vad olika konstområdets avtal och ersättningar faktiskt gäller principiellt. Regionen bör komplettera i planen med skrivningar om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer – det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS och medlemsorganisationerna har 2024 uppdaterat sina arvodesrekommendationer för konstnärer och kulturskapare⁵.

Generellt sett finns alltid risken med de fleråriga kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Kulturskapares arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat.

Det är viktigt att kulturpolitiken regionalt verkar mot alla former av hot och trakasserier mot kulturskapare. Mer om denna sakfråga finns att läsa på KLYS hemsida⁶. Utöver att hot och hat nämns i förbigående på sidan 24 saknar KLYS i Region Uppsalas kulturplan både skrivningar som adresserar hot och hat-problematik för kulturskapare i regionen och vikten av en generellt god arbetsmiljö för kulturskapare och hur regionen arbetar främjande för arbetsmiljön i olika delar av kulturlivet.

Kompetensutveckling för kulturskapare

KLYS välkomnar att begrepp som kunskapshöjande insatser, kompetensutveckling och fortbildning lyfts fram på flera ställen i kulturplanen. Fortbildning framhålls kopplat till professionella kulturskapare inom några olika konstområden. Detta är bra, men det blir vagt kring vad regionen avser att göra för insatser i praktiken. Kompetensutveckling borde i kulturplanen tas upp konstområdesövergripande och mer beskrivande om vad det handlar om i sak i ett eget rubricerat avsnitt för att öka tydligheten kring regionens avsikter.

⁵ <https://klys.se/arvodesrekommendationer/>

⁶ <https://klys.se/hot-hat-och-trakasserier/>

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

KLYS välkomnar att Region Uppsala har kartlagt länets verksamheter inom kulturella och kreativa branscher. Generellt: Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. KLYS står till förfogande vid behov inom olika former av kartläggningsarbete i kulturlivet.

Konstnärlig residensverksamhet

KLYS välkomnar att Region Uppsala lyfter fram konstnärlig residensverksamhet på flera ställen i planen, men vi saknar några samlade skrivningar om konstnärlig residensverksamhet i regionen inom olika konstområden. Residens nämns konkret inom vissa konstområden och det blir en viss obalans i hur pass detaljerat residenssatsningar beskrivs för olika sorters kulturskapare i länet. Kulturplanen skulle tjäna på att ämnet ”konstnärliga residens” beskrevs konstområdesövergripande i ett eget avsnitt.

Generellt: Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

KLYS värdesätter att Region Uppsala i förslaget till ny kulturplan ger ett stort utrymme åt kulturella och kreativa branscher samt innovation, både tydligt rubricerat i ett eget avsnitt och i flera andra avsnitt i planen. Det är välkommet med regionens kartläggning av verksamheter inom KKB. Om en specifik regional KKB-strategi tas fram bör detta nämnas i kulturplanen.

En kulturplan bör framhäva kulturskaparnas roll och värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen. Vi vill uppmana företrädare för både kultur- och näringspolitik i Region Uppsala att läsa KLYS synpunkter på målen i regeringens KKB-strategi. KLYS har tagit fram ett 12-punktsprogram som också har bäring på det regionala perspektivet⁷.

KLYS vill påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

KLYS hoppas att kompetensen i det regionala kulturskaparrådet i Uppsala län används väl kopplat till utvecklingsfrågor inom KKB. Rådet bör konsulteras i frågor kring KKB och mötas med regionala näringspolitiska företrädare för brobyggande i sakfrågor gällande konstnärliga arbetsvillkor och generell KKB-utveckling i regionen.

⁷ <https://klys.se/klys-om-regeringens-strategi-for-foretag-i-kulturella-och-kreativa-branscher/>

Upphovsrätt för kulturskapare och konstnärer

KLYS välkomnar att Region Uppsala på flera ställen i sin kulturplan belyser upphovsrättsliga frågor som berör konst, kultur och kulturskapare. Vi sätter stort värde på att detta dessutom lyfts i en särskild prioritering under planperioden: ”Region Uppsala ska stödja insatser som höjer kompetensen inom upphovsrättsliga frågor samt AI.” Men samtidigt måste vi påpeka att det är oklart vad som avses konkret med dessa insatser. Vem ska motta dem? Förtydliga gärna detta.

Kanske kunde det kompletteras en del med redogörelser för hur upphovsrätten på kulturområdet hanteras i sak i regionens kulturutvecklingsarbete? Detta är ännu viktigare nu när KKB-sektorn ska utvecklas allt mer.

Generellt sett bör en regional kulturplan innehålla några skrivningar om vikten av att värna upphovsrätt för kulturskapare i regionen. Planen bör konkret ta upp hur regionen avser att hantera frågorna kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor. KLYS ser gärna att regionerna gör tydliga konstateranden att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer.

Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Digitaliseringen och AI-frågan

Vi vill även påminna om samtidens ytterst snabba teknikutveckling när det gäller AI och utmaningar för upphovsrätten i ljuset av den. Offentligt finansierade kulturverksamheter bör agera förebildligt när det gäller respekt för upphovsrätten och det mänskliga skapandet. KLYS har under 2025 lanserat en informationsskrift⁸ med rekommendationer för användning av generativ AI i professionella verksamheter, som också riktar sig till verksamheter i regioner och kommuner. För mer information om hur konstnärspolitiken bör förhålla sig till AI se KLYS särskilda AI-strategi⁹.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i regionen. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor och infrastruktur, vilket ju tydligt hävdas i regionens kulturpolitiska mål och prioriteringar.

Folkbildning

Det är mycket positivt att folkbildningen lyfts som del av kulturens infrastruktur. Vi noterar också formuleringen att regionen ska ”tillgodose statens mål och syften med folkbildningen” – vilket riskerar att bli problematiskt givet statens nuvarande minskade ambitioner inom området.

Övrigt

När professionella kulturskapare arbetar inom folkbildningen så gör de det som pedagoger. Ett viktigt arbete i sig som inte ska vara ersättning för en dålig möjlighet att verka som professionell kulturskapare i regionen.

⁸ <https://klys.se/ai-rekommendationer/>

⁹ <https://klys.se/ai-artificiell-intelligens/>

6 Synpunkter gällande olika konstområden

6.1 Scenkonst och film

KLYS och KLYS medlemsorganisation **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och film.

Scenkonst

Vi välkomnar att professionella teater- och dansskapare lyfts tidigt inom sina respektive områden, liksom satsningar på återväxt. Det är mycket positivt att Region Uppsala lyfter behovet av stärkt produktion och förutsättningar för professionellt skapande. Samtidigt uttrycks dessa ambitioner ofta i allmänna ordalag. Exempelvis när man skriver att man "stärker strukturerna" för dansen — hur sker detta, och vilka resultat ska uppnås?

Det fria scenkonstlivet behöver fler konkreta angreppssätt för att kunna verka långsiktigt: produktionsresurser, lokaler, residens, turnéstöd och – inte minst – tydliga finansieringsmöjligheter.

Vi ser det som centralt att arbetsvillkor och försörjning tydligare inkluderas i analys och målbild. Att skapa fler produktioner är inte liktydigt med att stärka scenkonstens ekosystem. Professionella kulturskapare måste kunna leva och verka i regionen över tid.

Texten om Uppsala stadsteaters turnéambitioner är otydlig: Vad innebär detta i praktiken? Hur ska regionen möjliggöra den utvecklingen?

Vi välkomnar de positiva formuleringarna om produktionslokaler och återväxt, men saknar konkretisering. Skrivningen om "Plats för dans" behöver förklaras: är det den produktionsmiljö/plats som länet behöver?

Cirkus nämns men det är mycket otydligt. Det behöver förtydligas vad det är Region Uppsala egentligen vill.

Film

Satsningar på manusutveckling och feedback är bra, men alltför smala för att möta behoven hos yrkesverksamma filmskapare i länet.

För att film ska vara ett reellt yrke i Uppsala krävs strukturella åtgärder: produktionsresurser, finansieringsverktyg och en långsiktig infrastruktursatsning.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

Vi saknar i planen skrivningar om gällande kollektivavtalsnivåer. Avtalsfrågor gäller i olika former inom samtliga konstområden, och utifrån olika avtalspolicies, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för t ex orkestermusiker. Sådant här bör förtydligas, förklaras och understrykas tydligare i en regional kulturplan än vad som görs i remissversionen.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

6.2 Bild- och form

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer.

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av statsbidraget för regional kultur ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018.

Kulturrådets rapport *På flera ben*, som är en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen från 2025, visar att 2,5 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till verksamheter inom Kulturrådets kategori professionell bild- och formkonst samt vissa konsthallar. Även om siffran inte inkluderar bild- och form inom läns museernas verksamheter eller verksamheter som kategoriseras som konst- och kulturområdesövergripande så är det tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹⁰

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärernas Riksorganisations rapport *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* visar att medianen av bild- och formkonstnärernas sammanräknade förvärvsinkomst är 15 036 kr i månaden. Det är mindre än hälften av medianlönen i Sverige som år 2023 var 36 500 kr i månaden.¹¹

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Det är av yttersta vikt att regionen agerar förebildligt och följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de tar uppdrag med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller pedagogiskt arbete för arrangörer med ett regionalt uppdrag.

I avsnitt 6.5 (s. 30–32) beskrivs konstnärernas villkor på ett bra sätt. Det är utmärkt att regionen prioriterar att stärka förutsättningarna för de aktiva kulturskaparna i länet. Ett av de viktigaste sätten att stärka det professionella kulturlivet är att ge uppdrag till konstnärer där man utger skäliga ersättningar.

¹⁰ Kulturrådet, *På flera ben – en tematisk undersökning av det professionella bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen*, 2025.

¹¹ Konstnärernas Riksorganisation, *Utsikt från ateljéerna – Rapport 1: bild- och formkonstnärernas inkomster och verksamheter* (2025).

Skäliga ersättningar och MU-avtalet

För bild- och formkonstnärer är det så kallade MU-avtalet (avtal för medverkans- och utställningsersättning) särskilt viktigt. MU-avtalet reglerar ersättningar till konstnärer vid utställningsuppdrag. Det har slutits mellan Konstnärernas Riksorganisation och andra bildskaparorganisationer och svenska staten. Avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis också för andra arrangörer än statliga. Det är därför mycket bra att regionen i kulturplanen (s. 26) tydligt deklarerar följande:

”Region Uppsala tillämpar alltid Medverkans- och upphovsrättsersättning (MU-avtalet) när regionen lämnar uppdrag till konstnärer. Det är ett avtal som reglerar villkoren för medverkan och upphovsrätt mellan konstnärer och uppdragsgivare, såsom museer, gallerier och andra kulturinstitutioner. Även KLYS (Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd) arvodesrekommendationer tillämpas vid konsultation av yrkesverksamma kulturskapare.”

Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäliga ersättningar eller inga ersättningar alls för utfört arbete och omkostnader. Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar och vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Det innebär att regionen också måste budgetera så att avtalet kan följas.

Ett sätt att säkerställa att konstnärer får skäligt betalt är att göra som Göteborgs stad som räknar på den verkliga kostnaden för att anlita en konstnär, och som har antagit en riktlinje för arvodering när konstnärer anlitas av kommunen i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen – med ambitionen att alltid arvoda konstnärer fullt ut för deras arbete och omkostnader vid utställningar i stadens regi.¹²

En rad regioner agerar nu för att se till att MU-avtalet blir branschpraxis på regional nivå. Det gäller inte minst Västra Götalandsregionen som i rambudgeten anslagit 5 miljoner kronor som är öronmärkta för att finansiera MU-avtalet hos utställningsarrangörer i Västra Götaland med regionalt uppdrag.¹³ Region Kalmar och Region Jönköpings län är andra regioner som på olika sätt bidrar till att finansiera ersättningar hos arrangörer enligt MU-avtal. Region Uppsala bör ta efter deras exempel.

Vi föreslår att Region Uppsala:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen, förslagsvis genom att skriva ett hängavtal på MU-avtalet
- skriver in i styrdokument att regionen skall agera förebildligt när det kommer till arvodering och ersättningar till konstnärer som man anlitar, och som anlitas av verksamheter som regionen stöttar med till exempel verksamhetsbidrag

¹² Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18; Konstnärernas Riksorganisation, *Riktlinjer och nyckeltal*, <<https://kro.se/rapporter/riktlinjer-och-nyckeltal-mu-avtalet/>>.

¹³ Konstnärernas Riksorganisation, *5 miljoner mer till MU i Västra Götaland!*, 2024-05-31, <<https://kro.se/nyheter/5-miljoner-mer-till-mu-i-vastra-gotaland/>>.

- gör en översyn av arvoderingen till konstnärer som anlitas av regionen och tar fram en riktlinje som säkerställer att konstnärer får skäliga ersättningar vid uppdrag, med ett nyckeltal som visar hur mycket i budgeten som behöver skjutas till för att åstadkomma detta.

Professionell bild- och formverksamhet

Avsnittet om professionell bild- och formverksamhet (s. 17–18) lyfter bra prioriteringar, som att man vill vidareutveckla det främjande arbetet, och att Region Uppsala ska öka kunskaperna om MU-avtalet. Det är dock viktigt att påpeka att avtalet reglerar betydligt mer än bara minnivåerna för ersättningar, som det står i texten. Konstnärernas Riksorganisation bidrar gärna till det kompetenshöjande arbetet.

Den långsiktiga satsningen på Wikområdet som en plats för samtidskonst och skulpturpark är mycket intressant och vi hoppas den ges förutsättningar att utvecklas. Folkhögskolornas ett- och tvååriga konstlinjer är mycket viktiga för att säkra återväxten av utövande bild- och formkonstnärer i landet och Wiks folkhögskolas konstlinje är en viktig utbildning för detta ändamål.

Utställningsplatser

Regionen lyfter på sidan 17 att det saknas tillräckligt med utställningsplatser i länet. För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum som visar samtidskonst. Det är också ett sätt att säkerställa att invånarna får god tillgång till bild och formkonst av hög kvalitet.

Region Uppsala fördelar tyvärr inte statliga medel via kultursamverkansmodellen till någon producerande institution med huvudsaklig verksamhet inom samtida bild- och formkonst. Regionen bör sträva mot att bild- och formverksamheter i länet tas med i kultursamverkansmodellen.

I Uppsala har det länge funnits en diskussion om att skapa ett nytt konstmuseum. Vi föreslår att regionen går före i det arbetet genom att satsa på en konsthall för samtida konst i egen regi, med regionen som huvudman eller i samverkan med kommuner och andra aktörer i länet – en konsthall som också i förlängningen skulle kunna ingå i kultursamverkansmodellen.

Vi föreslår att regionen:

- tar fram en strategi och handlingsplan för att öka antalet utställningsplatser i länet och förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut
- satsar på att skapa en konsthall för samtidskonst, antingen med regionen som huvudman eller i samarbete med en eller flera kommuner eller andra aktörer
- arbetar för att en bild- och forminstitution skall införlivas i kultursamverkansmodellen.

Produktionsplatser

Med sina låga inkomster har konstnärer ofta svårt att hitta produktionslokaler till rätt hyresnivå. Flera kommuner i Sverige har därför infört ateljéstöd till individuella konstnärer eller subventionerat hyror till ateljéföreningar. Uppsala kommun har ett sådant ateljéstöd. Vi föreslår att regionen komplettera kommunens insatser genom att införa ateljéstöd eller stöd till andra konstnärsdrivna produktionsplatser i andra delar av länet.

Vi föreslår att Region Uppsala:

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar på ateljéer, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet och tar fram en strategi för att möta behovet
- inför ett ateljéstöd till individuella konstnärer och ateljéföreningar som kompletterar befintliga kommunala stödordningar
- säkerställer att konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Offentlig konst, enprocentsregeln och gestaltad livsmiljö

Vi bedömer att Region Uppsalas arbete med offentlig konst, och användande av enprocentsregeln, är ambitiöst. Landstinget i Uppsala införde enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning av egna lokaler redan 1970 och sedan dess har Region Uppsala reviderat sina riktlinjer för konstnärliga gestaltningar flera gånger, senast 2021-02-18. Riktlinjerna omfattar inte bara användandet av enprocentsregeln och beslutsprocesser utan också hur konsten skall tas om hand, och hur konstpedagogiska program skall utformas. I Konstnärnsnämndens studie om enprocentsregeln från 2020 så konstaterades att Region Stockholm, Region Uppsala och Region Kalmar län är de största uppdragsgivarna för konstnärlig gestaltning bland regionerna.

Vi vill påminna om att regeringen i propositionen om gestaltad livsmiljö (Prop. 2017/18:110, s. 22) skriver att kommuner och regioner "bör agera förebildligt som beställare i skapandet av offentliga miljöer, i byggande och förvaltning, för att utforma och förvalta livsmiljöer med allsidig hållbarhet och hög kvalitet". Det inbegriper självfallet också upphandling av konstnärliga gestaltningar och avtalen med de konstnärer som anlitas.

Vi föreslår att regionen:

- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.
- kräver att enprocentsregeln tillämpas även av privata byggherrar och fastighetsbolag vid markanvisningar och exploateringsavtal
- tillämpar Konstnärernas Riksorganisations rekommendationer vid gestaltningsuppdrag.¹⁴

8 Avslutningsvis

Region Uppsalas kulturplan ger ett blandat intryck på det stora hela. Det finns både en konstnärspolitiskt ambitiös stringens och en viss rörighet för läsaren med ett pratigt, informativt anslag i detta dokument. Begreppsapparaten gällande professionella kulturskapare bör ses över. Innehållet skulle till delar kunna läggas om för en större tydlighet.

Bland det positiva sticker det ut hur regionen betonar demokrati, yttrandefrihet, konstnärlig frihet, armlängds avståndsprincipen samt att stärka förutsättningarna för professionella kulturskapare över lag i länet. Att det fria kulturlivets roll i kulturell infrastruktur framhävs mer än i många andra regioners kulturplaner sätter vi stort värde på.

¹⁴ Konstnärernas Riksorganisation, Rekommendationer Konstnärliga gestaltningar, <https://kro.se/rapporter/rekommendationer-konstnarliga-gestaltningar/>

Regionen formulerar en rad framsynta viljeinriktningar, mål och prioriteringar, men samtidigt uppfattar vi att prioriteringarna inom olika konstområden kunde varit något fler och mer utförliga för att hanteras under en så pass lång period som fyra år. Det blir också oklart att utifrån planen få en överblick över hur resursfördelningen kommer att balanseras mellan olika konstområden, som i planen ges relativt varierande utrymme och detaljrikedom.

Vi välkomnar Region Uppsalas löpande arbete med ett konstområdesövergripande kulturskaparråd, men vi ser gärna att det i planen tydliggörs i vilken grad yrkesverksamma kulturskapare kan och kommer att konsulteras och ges insyn i löpande uppföljningsarbete och framtagande av årliga handlingsplaner.

KLYS vill slutligen tacka Region Uppsala för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissen av kulturplanen. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,

Carl Liungman, regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmarens Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR
Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm ▶ klys@klys.se www.klys.se